

Gönderim Tarihi: 22.10.2013 Kabul Tarihi: 23.07.2015

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE MODERN DEVLET VE AVRUPA BİRLİĞİ ÖZELİNDE ULUS-ÜSTÜLÜK İLE İMTİHANI

Erhan AYZAZ*

MODERN STATE IN THE COURSE OF GLOBALIZATION AND IT'S EXAMINATION WITH SUPRANATIONALITY IN THE CASE OF THE EUROPEAN UNION

Öz

Hayatımızın hemen her alanında yaşantımızı değiştiren küreselleşmenin etkisini her geçen gün daha fazla hissediyoruz. Buna bağlı devlet kurumu da temel bir dönüşüm yaşamaktadır. Beş yüzyıl boyunca devletler sistemine pasif ya da aktif öncülük eden Avrupa, Otuz Yıl Savaşları'nın ardından gelen 1648 Westphalia Barış Antlaşması ve 1789 Fransız Devrimi ile modern devletler sistemini oluşturmuştur. Oluşturduğu bu sistemin de ana unsuru olan ulus-devleti ise 1945 yılından beri ulus-üstü bir kurumsallaşmanın içinde dönüştürmeye çabalamaktadır. Günümüz sorunlarının çözümünün merkezinde ulus-devlet tek başına işlevsel olamayacağından dolayı Avrupa Birliği projesi, devlet kurumunun post-modern hali için çok önemli bir gelecek projesi olmayı sürdürecektir. Çalışma ulus devletin tarih içinde geçirdiği değişimi ve dönüşümü incelemekte ve bu incelemeyi yaparken şu an ki sistem içerisinde ulus-üstü aşamaya geçmiş örgütlenme olan Avrupa Birliği örneğinden faydalanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Modern devlet, Ulus-devlet, Küreselleşme, Avrupa Birliği, Ulus-üstülük.

Abstract

We are living under the effect of globalization in the every aspect of our lives and this effect changes our lives rapidly. According to this reality, the concept of state is transforming which many of us do not query on it. This paper aims to analyze globalization process in accordance with its supranational effects on nation-states. The central focus will be on Europe, because Europe that has dominated world state system for about 500 years. Europeans established modern state system with 1648 Westphalia Peace Treaty. In this system main element was

---

* Öğr.Gör., Yakın Doğu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Avrupa Birliği İlişkileri Bölümü, e-posta: erhanayazydu@gmail.com

nation-states, however concept of nation state started to change in the beginning of 1950's in same continent. Development of liberal institutionalism and emergence of new international and regional organizations has affected understanding of national sovereignty. In today's international system nation states are not only functional actors. The concept of state enters in its new post-modern appearance and therefore the European Union (EU) project will continue to secure its importance for analyze of post-modern version of state.

Keywords: Modern state, Nation-state, Globalization, European Union, Supranationality.

Giriş

Devlet yüzyıllardır tartışılan bir kavram ve kurum olmuştur. Tarih içerisinde birbirinden farklı dönemlerde farklı devlet tanımları yapılmıştır. Devlet tanımının zaman içerisinde birbirinden farklı tanımlarının niçin kullanıldığını araştırmak sosyal bilimler için her zaman önemlidir. 20.Yüzyıl'da yaşananlar, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, küreselleşme sürecinde yaşanan değişimler, neo-liberal politikalar günümüz devlet anlayışını etkileyen unsurlar olarak özetleyebiliriz. Otuz Yıl Savaşları'nın ardından gelen 1648 Westphalia Barış Antlaşması ve 1789 Fransız Devrimi modern Avrupa devletler sisteminin oluşumundaki en önemli olaylardır. Fakat bu sistem Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının ardından değişmeye başlamıştır. Buna ek olarak Soğuk Savaş'ın sona ermesi de bu değişim ve dönüşümün tamamlanmasına fırsat vermiştir. 1989 yılından sonra Avrupa'da yaşanan devrimler ve yeni-düzenlemeler, Avrupa devlet sisteminin tamamen farklı bir boyuta ulaşmasına yol açtı. Avrupa Birliği gibi daha önce tarih sahnesinde örneği olmamış ulus-üstü yapının ortaya çıkması günümüzde devletin ve tanımının yeniden gözden geçirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Geleneksel devlet anlayışını 1945 yılından beri yaşanan gelişmeler neticesinde yeniden ele almak günümüz uluslararası ilişkiler sistematığını daha iyi anlamamıza yarar sağlayacaktır. Şu an yaşadığımız sistemi anlayabilmemiz için devlet kurumun geçirdiği evrimi analiz etmek gereklidir. Bu amaçla hazırlanan çalışmada öncelikle devletin kavramının tanımı üzerinde durulmuştur. Devlet tanımının tarih içinde geçirdiği dönüşümle birlikte Fransız Devrimi'nin ardından ortaya çıkan ve modern devletin şeklini tasvir eden ulus-devletin ortaya çıkışı incelenmiştir. Günümüz devletin tanımını bulabilmek için çalışma da ulus-devletin küreselleşmeyle birlikte geçirdiği dönüşüm incelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde küreselleşmenin birçok farklı tanımıyla birlikte devlet kavramı

üzerindeki etkisine değinilmiş ve tek ulus-üstü örgütlenme olan Avrupa Birliği (AB) örneği özelinde 21.yüzyılda geldiği nokta değerlendirilmiştir.

1. Devletin Tanımı

Modern devleti anlayabilmemiz için öncelikle devletin kendisinin ne olduğunu incelemek gereklidir. Böylece modern devleti ve daha sonra yaşanan gelişmelerin analizini yapmak daha kolay olacaktır. Kesin ve kapsamlı bir devlet tanımı vermeyi güç bulabiliriz ama otoyolda bizi durdurduğu, bize vergide son tarih uyarısı gönderdiği ya da elbette emeklilik aylığımızın en yakın postaneden ödenmesini organize ettiği zaman devleti tanıdığımızı düşünürüz (Pierson 2000: 19). Gündelik yaşantımız içerisinde ne olduğu hakkında hiç düşünmediğimiz devlettir aslında hayatımızın her anında olan. Bu yüzdendir ki eski Yunan'dan günümüze kadar birçok düşünür, devleti tek bir tanıma sokabilmenin güçlüğü ile birçoğumuzun sormadığı “devlet nedir” sorusuna yanıt bulmaya çalışmışlardır.

Platon, Aristoteles, Cicero, Agustinus gibi düşünürler siyasi toplulukları incelemek için “polis, civitas, res publica, regnum” gibi farklı deyimler kullanıyorlardı. Bunun başlıca iki nedeni vardı: Birincisi, göndermede buldukları durumun, her olayda ya da en azından siyasi düşüncenin büyük atılım yaptığı dönemlerin her birinde, değişim göstermesi, farklılaşmasıdır (Akal 2005: 194). İkincil nedeni de devlet kelimesinin Orta Çağ literatüründe oluşmamış olmasıdır. Devlet kavramının oluşmasına paralel olarak, “devlet” kelimesinin batı dillerindeki karşılığının “statüs, stato, etat, state” tanımlamalarının Batıda kullanılmaya başlanması on altıncı yüzyıla rastlamaktadır (Akbaş 2003: 13-15). Bunda da Machiavelli'nin çalışmalarının yeri çok önemlidir. Machiavelli'ye göre doğuştan kötü yaratılmış olan insanların birbirlerine baskı ve eziyet etmemeleri için aralarında en güçlü ve kuvvetli olanların başa geçirilmesiyle *devlet* adı verilen siyasal kurum oluşmuştur (Aktan 2003: 7). Jean Bodin de Machiavelli'nin izinden giderek devleti, birçok ailenin ve mallarının egemen güç tarafından hukuka uygun olarak yönetimidir diyerek açıklamıştır (Göze 1986: 123).

Devletin ortaya çıkışını açıklayan en önemli düşünürlerden birisi de Thomas Hobbes'tur. Hobbes'un 1651 yılında yayınlanmış ünlü “Leviathan” adlı eseri toplumsal sözleşme teorisinden yola çıkarak “insanların doğasında şiddetin, açgözlü bir hayvanın ve vahşiliğin var olduğundan devleti kurarak vatandaşları yabancıların istilasından koruyabilmenin, birbirlerine zarar vermelerinin önüne geçmenin yolu

“bütün gücü ve kudreti tek bir insan ya da insanların meclisine veriyorum demelidirler” diyerek devletin gerekliliğini açıklar (O’Byrnie 2003: 29).

Siyasi liberalizmin ön önemli düşünürlerinden olan John Locke da devletin doğuşunu ve varlığını sosyal sözleşme teorisine dayandırarak açıklayanlardandır. Locke’a göre insanlar doğuştan sahip oldukları haklar olan yaşam, özgürlük ve mülkiyet haklarının korunması için bir araya gelerek devleti kurmuşlardır (O’Byrnie 2003: 31). Sosyal sözleşme teorisinin kurucusu olarak kabul edilen Jean Jacques Rousseau ise “Toplum Sözleşmesi” adlı eserinde devletin kuruluşunu bir ailenin kuruluşuna benzetmektedir (Aktan 2003: 9). Rousseau’yu önemli kılan da önceki toplum sözleşme teorilerinden Hobbes’un teorisini tepetaklak etmesidir. Rousseau’ya göre öncelikli olan, her bireyin haklarını gönüllü bir şekilde dahil olduğu topluluğa teslim edeceği yeni bir devlet, gerçek bir birlik, bir topluluk, bir siyasi organ oluşturmaktır. Kurumsal olarak devlet, Rousseau’ya göre tüm kararların vatandaşlar tarafından ortak bir şekilde alındığı bir demokratik cumhuriyettir (Schulze 2005: 84). Bu yüzden Rousseau’nun önerdiği demokratik devletin izlerini Fransız İnsan Hakları ve Yurttaş Hakları Bildirisi ve Amerikan Bağımsız Bildirgesi’nde görmek tesadüf değildir.

Marksist düşünürler de devleti ekonomik egemenliğin sahibi olan burjuvazinin, sömürülen alt sınıflar üzerinde ki egemenliğini ve çıkarlarını korumayı sağlayan bir baskı aracı olarak görürler. Bu baskı aracı da sosyalizm ile yıkılacak ve baskı aracı olan devletin yetkileri işçi sınıfına verilerek “Proleter Devlet” kurulacaktır. Bunun ardından Proleter Devlet yerini Halkın Devleti’ne bırakacaktır. Friedrich Engels devleti, uzlaşmaz sınıf farklılıklarıyla bölünmüş bir toplumun çelişkilerinin bir ifadesi olarak gören klasik Marksist görüşü berraklıkla dile getirir (Pierson 2000: 25).

2. Modern Devlet Nedir?

Modern devletin tarihsel sürecini layıkıyla inceleyebilmemiz için öncelikle, kısaca da olsa modern ve moderniteden ne kastedildiği üzerinde durmak elzemdir. Bir sıfat olan modern kelimesi ancak önüne konduğu kelimelere bir anlam verebilir. Genel halk dilinde modern sıfatının anlatmak istediği çağdaş ve güncel olandır. Bu anlamlandırma kelimenin kökeni olan latince modo kökeninden türemiş olan yani modernusun “hemen şimdi” anlamına uygun görünebilir. Aynı durum akademi dünyası için tam anlamıyla geçerli değildir. Akademik tartışmalarda modernite, ayrı (süreksiz) bir tarihsel değişimle çok daha güçlü özdeşleştirilmeye

başlamış ve buna uygun olarak da çok daha zayıf bir “kalıcı şimdi” olma anlamı edinmiştir (Pierson 2000: 65). Ayrıca modernitenin ortaya çıkışı saf felsefede, siyasi felsefede, bilim ya da sanat felsefesinde aynı tarihlere denk düşmez (Lyotard 2000: 21). Poggi’nin kavramsallaştırmasında yola çıkarsak “kalıcı şimdi” olma durumu her dönemde kendi için anlamlı olduğu sonucu ortaya çıkar. Bu durumda terim olarak “modernlik” her zaman için kendini bir önceki durumdan yâda eski dönemden ayırmakla beraber yeni olana doğru bir dönüşümün göstergesi olmuştur. Özellikle 12. yüzyılın ardından insanlar kendilerini bir önceki dönemden “modern” olarak ayırmışlardır.

Bilinen anlamıyla modernitenin 16. Yüzyıldan itibaren belirginleşen bir süreç olduğu ve bu sürecin; toplumsal yaşamın kaynağını akıldan alan seküler ilkelerin ve kuralların egemenliğine girmeye başladığı, siyasal iktidarın giderek merkezileştiği, ulus-devletlerin şekillendiği, mutlakiyet rejiminin ortaya çıktığı, milli egemenlik anlayışının belirginleştiği, kapitalist temelde yükselen piyasa ekonomisinin giderek geliştiği, kökeninin doğal hukuk akımından alan evrensel insan hakları düşüncesinin öne çıktığı, hukukun üstünlüğü ilkesine dayalı hukuk devlet anlayışının giderek yerleştiği bir oluşum anlamına geldiği ifade edilebilir. (Yüksel 2004: 18).

Modern devlet ile anlatılmak istenen kuşkusuz ki bir önceki dönemden farklı ve kendine has özellikleri bulunan bir devlet modelidir. Modern devletin kökeni Batı Avrupa’da feodalitenin yıkılışının ardından -15. yüzyıla kadar geri götürebilmek mümkün ise de asıl olgunlaşmaya başladığı dönem olan 17. yüzyıldır- yaşanan ekonomik ve siyasal dönüşümün bir sonucudur. Feodal sistemin çöküşü, burjuvazinin yükselişi ve siyasal iktidara yürüdüğü uzun yolu, sanayi devrimi vb. Avrupa’nın kendi dinamiklerinin bir uzantısı olarak devlet biçimi de dönüşmüştür (Durdu 2009: 39). Modern devlet 1648 Westphalia Barış Antlaşması ile ortaya çıkmış, 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ile pekişmiştir (Akbaş 2003: 13-15). Genel olarak şiddet tekelini elinde bulundurması, bürokratik olarak yapılanması, egemenliği Tanrının ve dolayısıyla Kilisenin elinden sökülmesi ve bu sınırlarla çevrelenmesi, modern devlet yapısını tahlil etmek için ortaya konan olgulardır (Saygılı 2010: 73).

Gerçekten de devlet deyince belli sınırlar içinde yerleşmiş bir insan topluluğu, istikrarlı bir siyasal örgüt ve kurumsallaşmış bir iktidar ve bu nitelikleri kapsayan kuruluşları anlıyorsak, bu nitelikleri kuruluşları görebilmek için çok eski tarihlere gidemeyiz (Akbaş 2003: 13-14). Yukarıdaki düşünelerden de yola çıkarsak, öncelikle devlet siyasal

birleşmeyi sağlayan bir organizasyondur. Ortada bir devlet olabilmesi için, siyasal iktidara belli yetkiler verilmiş olması ve bu siyasal iktidarın birtakım kurallar, roller, kaynaklar, gibi belli amaçlar doğrultusunda tasarlanmış, farklı, birleştirilmiş ve birleştirici çıkar ve amaçlara hizmet eden düzenlemeler aracılığıyla uygulanması gerekir (Poggi 2008: 27-28). Devletin varlığı için iktidar olmazsa olmazdır fakat siyasal iktidar ile devlet arasında bir aynılaştırma yapmak doğru değildir. İktidar antik çağlardan 17.yüzyıla kadar geçen dönemde kaynağını doğaüstü güçlerden almaktaydı. Hatta kimi zaman bizzat Tanrının kendisiydi. Gücü mutlak olan bu iktidarın koyduğu kurallar uygulanırdı. Aydınlanma bunu kökünden değiştirmiş ise de iktidar kavramı halen çok karmaşık ve tartışmaya açık kavram olarak kabul edilebilir.

Bu tanımlamalarla birlikte Pierson'a göre modern devletin özellikleri; şiddet araçlarının denetimi, toprak, egemenlik, anayasallık, kişisel olmayan iktidar, kamu bürokrasisi, yetki/ meşruiyet, yurttaşlık ve vergilendirme (Pierson 2000: 24). Bu noktada hemen tüm devlet tanımlamalarının merkezinde olan, kimilerinde şiddet kullanma tekeli/yetkisi veya şiddet araçlarının denetimi gibi temelde aynı olguyu tasvir etmeye yarayan cümlelerle anlatılan durumun yani devletin meşru şiddet kullanma tekeli üzerinde durmakta yarar vardır. Ayrıca modern devletin özelliklerinden ulus-üstülük ile yakından alakalı olan egemenlik ve merkezleşmenin incelenmesi, ileriki başlıklar için faydalı olacaktır.

2.1 Meşru Şiddet Tekeli

Hiçbir modern devlet topluluk üzerine çıkmadan, otoriteye, iktidara ve iktidarın araçlarına sahip olmadan, görevlerini yerine getiremez. Yöneten-yönetilen, alt-üst gibi bölünmeler olmadan iktidarın otoritesini sağlaması ve devlet olgusunun oluşması mümkün değildir. Devletin varlığı için iktidar ilişkilerinin varlığı devlet ile toplumun birbirinden ayrı olma durumum bir göstergesidir ki devlet kurumunun en önemli olgusu budur (Durdy 2009: 38-39). Devlet organları toplumdaki ayrı ayrı toplumlardan ayrı olarak toplum üzerindeki egemenliklerini oluşturmalarıdır. Bu noktada, siyasal iktidara özgü diye düşünmemiz gereken ve bu iktidarın yapısından kavramsal olarak ayrı tutamayacağımız tek şey, doğrudan ya da sık başvurmak şeklinde olmasa da, şiddet araçları üzerinde kontrol sahibi olmaktır (Poggi 2008: 7-8). Meşru şiddet kullanma tekeli devletin kontrolünde, yani iktidarındadır. Weber'e göre devletin iktidar ilişkilerindeki belirleyiciliğinde en önemli faktör şiddet kullanma tekeline sahip olmasıdır.

Modern devletin bu fiziksel özelliği hakkında yapılan kurumsal açıklamalara bakıldığında; şiddet ya da fiziksel gücün mutlaka kullanılması gerekirse, bunun ancak devlet tarafından kullanılabilceği ve son olarak da sadece böyle bir durumda şiddet kullanımının meşru olacağı şeklindeki argümanların en bilinen temsilcisi Max Weber'dir (Saygılı 2010: 76).

Modernliğin bir uygarlaşma süreci olarak tanımlayan teorilerin dayanak noktası şiddetten arınma oluşturmıştır. Sancar'ın Elias'a gönderme yaparak belirttiği gibi toplumsal ilişkileri şiddetten kurtarmayı "toplumsal edilginleştirme" formülüyle kavramsallaştırmak, fiziksel şiddetin devlet tekeline alınmasını, uygarlaşma sürecinin muharrik gücü olarak görünmelidir (Sancar, 2006). Devletin sahip olduğu meşru şiddet tekeli bireylerin diğer bireylere, grupların başka diğer gruplara ya da bireylere ve devletin de belli koşul-durumlar dışında şiddet kullanmamasını sağlamaktadır. Elbette ki toplumda bireyler arasındaki şiddet kullanımı ve suç oranlarının, şiddet tekelinin devlete geçmesinden bu yana azaldığı söylemek mümkündür. Günlük hayatta karşılaştığımız bireysel şiddet oranı 16.yüzyıl ve 17.yüzyıldaki oranla karşılaştırılmaz (Sancar, 2010: 5). Fakat devletin elindeki bu tekelle kötü ellerde ölümcül bir yapıya dönüşebilmektedir. Baumann'a göre "modern uygarlığın barbarlıktan arındığını söylemenin imkânı yoktur, şiddetin varlığına son verilmemiş, yalnızca gözden uzaklaşması sağlanmıştır" (Bauman 1997: 131) ya da sadece yer değiştirmiştir (Sancar 2010: 5). Bu durumda da modernlik ile uygarlık eşleştirmesinin yapılması imkânsızdır. Ayrıca modern devletin toplum mühendisliği rolü ve mükemmel toplum hayaliyle, şiddet tekelini elinde bulundurmasının sonuçlarını çok uzak geçmişe gitmeden 20. yüzyılın ortasında yaşanan Yahudi Soykırımı bize çok açık şekilde gösterir. Şiddet kullanma tekeli modern devleti kendinden bir önceki dönemden farklı, kendine has ve kimi zaman korkunç bir silaha dönüşebilecek özelliğidir.

2.2 Egemenlik

Egemenlik kavramının ortaya çıkması modern devletin ortaya çıkmaya başladığı tarihe denk düşer diyebiliriz. 16. Yüzyıl egemenlik ile modern devletin doğmasında ki en önemli dönemdir. Egemenliğin modern devleti görünür kıldığını söylemek mümkündür (Saygılı 2010: 78). Modern devletin en temel dayanaklarının başında egemenlik gelir. Egemenlik kavramının modern kullanımında en önemli düşünürlerin başında gelenin Jean Bodin olduğunu genel kabul olarak dile getirebiliriz. Egemenlik, devlete zamansal kısıtlama koymadan mutlak otoritenin verilmesidir

(Schulze 2005: 53). Ona göre, Nasıl ki kenarları pruvayı, pupayı, güverteyi bir arada tutan omurgaya sahip olmayan bir gemi biçimsiz bir tahta yığımından başka bir şey değilse, bütün üyeleri ve bunların parçalarını, bütün aileleri ve dernekleri tek bir beden şeklinde birleştiren egemen erki olmayan bir devlet, devlet değildir (Bodin, aktaran Köker, Ağaoğulları 1994: 19). Hakim ve denetleyici bir organizasyon -diğer şeylerin yanı sıra- egemen olduğu ölçüde devlettir (Poggi 2008: 30). Egemenlik tek ve sürekli olmalıdır. Bu iki özelliğe ek olarak onun bölünemez, devredilemez olduğunu da eklemek gereklidir ki bu çalışmanın da bir parçası olan ve ileriki başlıklarda incelenecek olan ulus-üstülük ile egemenlik devri ve egemenlik paylaşımı gibi kavramların bu kadar tartışılır olmasına şaşırılmamak gerekir. Fransız Devrimi'yle egemenliğin kaynağı, toplumun laikleşmesini vurgulayan bir kavram olarak ulusa dayandırılmış, onun kullanımı ise pozitif yasalarla sınırlandırılmıştır (Yalçınkaya, Çılbant ve Yalçınkaya 2012: 17).

2.3 Merkezileşme

Modern devletin temel özelliklerinden biri de merkezi yapıda olmasıdır. 1789 Fransız Devrimi merkezi bürokratik devletin oluşmasında en önemli tarihtir. Artık merkezi devlet, yani feodaliteden çok farklı olarak, parçalanmamış, iktidarın merkezde toplandığı, toplum ve siyasetin merkezden yönlendirildiği bir sistemi oluşturmuştur (Sancar 2010: 4). Devletin, devlet olarak nitelendirilebilmesi için söz konusu organizasyonun bir bütün olması gerekir ve daha önce gördüğümüz gibi siyasal faaliyetlerin tümü ya ondan kaynaklanmalıdır ya da ona gönderme yapmalıdır (Poggi 2008: 31). Devlet idari merkezileşme yani bürokrasi sayesinde kendi niteliğini kazanır ve bunu uygular. Fransız Devrimi'nden sonra siyasal örgütlenme devleti merkeze koyan milliyetçi bir yapıdadır. Modern devletin diğer önemli özellikleri meclise sahip olması, seküler olması ve ulus-devlet olmasıdır. Bu noktada makalenin konusuyla doğrudan ilişkili olan ulus-devletin doğuşunu, yapısını ve gelişimini analiz etmek gereklidir. Zira modern devlet, egemenlik kaynağı olarak halkı görmekte ve söz konusu halk, elbette bir ulus kimliği çerçevesinde belirlenmektedir (Akbaş 2003: 13-15). Peki, ulus ve ulus-devlet nedir?

3. Ulus Devletin Kavramsallaşması

1789 Fransızın Devrimi ulus ve devlet gibi uzlaştırılması iki zor kavramı bizlere miras bırakmıştır. Devrim devletin merkezileşmesini sağlamış ve

egemenliğin kaynağını önceki dönemden farklı olarak dünyevileştirmiştir. Artık devletin egemenliğinin kaynağının Tanrı olmadığı yerde, yeni egemenlik kaynağı halk olmuştur. Fransız Devrimi'nin "ulusu", herkesin eşitliğine dayanan ve siyasi bilince sahip tüm vatandaşlardan meydana gelen bir organdı (Schulze 2005: 153) Ulusçuluk ise, endüstri çağıının dünyevi inancıdır yani yeni devlet Tanrı tarafından değil, ulus tarafından dayatılmıştır (Schulze 2005: 155).

Ulus devlet ise özellikle Fransız Devrimi'nin ardından modern devletin şekline bürünmüştür. Ulus, Fransa'da tek tek iradelerin toplamından farklı "genel bir irade" kavramı üzerinden baskıcı bir şekilde gelişirken; Almanya'da kültür birliği üzerinden yükselmiştir (Akbaş 2003). Ulusal kimlik iki temel fikir üzerinden gelişmiştir: Birincisi; etnik, ırksal ve dini ayırım gözetmeksizin bir ülkenin sınırları içerisinde yaşayan bütün insanların ulusun bir parçası olduğu fikri, ikincisi de bunun tam tersi olan, ortak ırk, dil ve dinin üzerine inşa edilmiş anlayıştır. Her iki seçenekte de toplumsal farklılık ve çeşitliliğin kaybolacağı durumlar yaşanabilir. Yani ulus devlet her durumda tek sesliliğe sebep olabilecektir. Çoğunlukla aynı dili konuşan, aynı soydan gelen, aynı dine mensup, aynı kültüre sahip, aynı tarihi geçmişi paylaşan, ortak düşmanı veya düşmanları bulunan bir insan topluluğu olarak "millet'in, siyasî olarak örgütlenmiş biçimi olan ulus-devlet, meşruiyet kaynağı olan ulusun etrafında birleştiği bir kurumdur (Yalçınkaya, Çılbant ve Yalçınkaya 2012: 12).

Ulus-devlet sisteminde ulusu halk oluşturur ve kimliğini de devlet içinde bulur ve inşa eder. Bu da bir başka tehlikeli durumu doğurur. Halkın devlet içinde kimliğini bulması ve inşa etmesi, devletin o halka neleri ne kadar sunduğu ile doğru orantıdadır. Devletin sunduklarının içinden elde edilecek kimlik her zaman gerçek kimlik olmamakta ve zamanla meşru şiddet tekeline sahip kurum yani devlet tarafından, zorla kendinin olmayan kimliklerin kabul edilmesine yol açmaktadır. Kimi zamanda bu kimliği kabul etmeyen toplulukların temsilcileri meşru şiddet tekelinin karşısına, kendi şiddeti ile çıkmışlardır.

Görüldüğü gibi ulus devlet sistematiğinde devlete ismini veren siyasi topluluğun kültürel hâkimiyetinden kaçış yoktur. Etnik köken, ulus ve devlet kavramlarının başarılı bir şekilde birleşmesiyle diğer değerli üç siyasal metayı: kimlik, demokrasi ve egemenliği temsil eden ulus devlet oluşmuştur (Harris 2011: 95). Süreç içerisinde kurumsallaşan bu devlet yapısı günümüzde değişikliklere uğrayarak dönüşüm göstermiştir. Ulus kavramı üzerine inşa edilen ulus-devlet, küreselleşmenin yarattığı ekonomik, siyasi ve kültürel etkiler açısından süreçten en çok etkilenen kurum olarak ön plana çıkmaktadır (Cebeci 2008: 24).

4. Küreselleşme ve Ulus-Devletin Dönüşümü

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından sosyal bilimlerin hemen her alanında popüler olan tabir, günümüz dünyasının küreselleşme süreciyle birlikte değişim geçirmesidir. Hayatımızın hemen her alanında ve her alanda kullanabildiğimiz küreselleşme kavramının sosyal bilimlere yüklediği anlam çok geniştir ve 21. yüzyılda hemen tüm disiplinleri etkileyen bir unsurdur. Ekonomik, sosyal ve kültürel alanda doğru bilinenler küreselleşmenin etkileriyle birlikte hızlıca değişmekte ve kimi zaman bu değişimi anlamak dahi değişimin kendinden daha zor olmaktadır. Küreselleşme ile siyasette, kültürel alanda, teknolojiye ve hepsiyle birlikte ekonomide karşılaşmaktayız. Kültürel anlamda küreselleşmeden bahsederken, Amerika Birleşik Devletleri ve Hollywood etkisi altında kalmış bir sistemden rahatlıkla bahsedebiliriz. 21. Yüzyıla gelmeden Batılılaşma olarak açıklayabildiğimiz, kültürel olarak daha küresel olmaya başlayan dünya, 2000'lerle birlikte Amerikanlaşmakta, daha doğru kelime ile "Hollywoodlaşmak"tır (Conversi 2003).

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde küreselleşmenin tanımını ararken kısaca da olsa küreselleşmenin sosyo-kültürel olarak ne gibi değişiklikler yarattığına değinilecekse de çalışmanın asıl konusu olan küreselleşmenin ulus-devlet üzerindeki etkileri oldukça fazladır. Hatta küreselleşmenin ulus-devletin sonuna işaret ettiğine ilişkin görüş de mevcuttur (Özdemir 2006: 174). Bir taraftan Avrupa Birliği gibi ulus-üstü yapılanmaların ortaya çıkmasıyla beraber ulus devletinin bazı yetkileri bu tür üst yapılanmalara devredilirken, diğer yanda merkezi devletten ademi merkezi yapılanmalara doğru bir yöneliş de gelişmeye başlamıştır (Aktaş 2012: 224). Tüm bunların nedenini küreselleşmeyle açıklamak ne kadar doğrudur ya da yanlıştır fakat bu dönüşümlerin içerisinde küreselleşme ilk sıradadır. Devletler de ortaya çıkan yeni durumlara uyum sağlayabilmek adına yapılarını, politikalarını değiştirebilmektedir. Bu durum kendini Avrupa Kıtası'nda birçok farklı organizasyonların kurulmasıyla ortaya çıkarmıştır. 21. Yüzyılda kimliğinin belgesi ulusal kimlikler değil pasaportlarımızdır. Bununla birlikte daha önce yaşanmamış Avrupa Birliği vatandaşlığı gibi durumlar ortaya çıkmıştır ki Avrupa Birliği üyesi ülkesi vatandaşların kimliklerinin belgesi ise ulus-üstü bir pasaport olan Avrupa Birliği pasaportu olabilmektedir. Ulus devletinin geleceğinde kimlik sorunu önemli bir sorun olarak kabul edilmekte, kimlik ve bağlılıklar zamanla değişim gösterebilmektedir. Yakın tarihte Venedik ya da Münih şehir devletlerine olan bağımlılıklar İtalya ve Almanya'nın birleşmesiyle farklılaşmıştır ve Avrupa Birliği'nin ellinci yılında da İtalyan daha az

İtalyan ya da Fransız daha az Fransız olmayacaktır (Cameron 2005: 11). Fakat bireylerin bağılıkları muhtemeldir ki günümüzden çok farklı bir konumda olacaktır. Küreselleşme bireylerin ve bireylerin oluşturduğu toplumların önceliklerini kuşkusuz değiştirmektedir.

Küreselleşmenin tek ve kesin bir tanımını yapmak ya da bulmak çok zordur. Kelime anlamına baktığımızda İngilizce küre anlamına gelen “globe” kelimesinden türeyen batı dillerinde “globalisation” ya da “globalization” olarak kullanılan küreselleşmeyi, sadece “dünya”, “küresel”, “uluslararası” değil, ulusal sınırların önemini kalmadığı dünya yada küre olarak açıklayabiliriz. Küreselleşmeden sadece dünyaya ait, küresel anlamı çıkarırsak eksik bir tanımlama yapmış oluruz. En genel anlamıyla küreselleşme, sınırlar arası hareketliliklerin eşzamanlı olarak yoğunlaşması ve hız kazanması, sınırların ayırıcı özelliklerinin zayıflamasıyla küresel birlikteliğin daha fazla hissedilmeye başlamasıdır (Özdemir 2006: 174-175). Kuşkusuz küreselleşmenin tanımını yaparken birçok düşünürün yaptığı üzere salt iktisadi tanımlamalar, konunun açıklanabilmesi için çok sınırlı olmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak ifade edilmesi gereken husus, küreselleşmenin, bir yandan bir duruma, olguya, sürece, olanaklara öte yandan da bugünkü şekli itibarıyla- yaşamın adeta tüm alanlarını etkileyen belli bir doğrultuya ve ideolojiye işaret eden bir kavram olduğudur (Gündoğdu, Karataş 2007: 1).

Thomas Friedman’a göre küreselleşme, bireylerin, şirketlerin ve ulus-devletlerin dünyanın dört bir yanına her zamankinden daha kolay, daha hızlı ve daha ucuza ulaşmasını sağlayan bir süreçtir (Yalçınkaya, Çılbant ve Yalçınkaya 2012: 4). Küreselleşme, geçici bir süreç değil aksine hemen her ülkenin iç siyasetini ve dış ilişkilerini biçimlendiren, kendine özgü nitelikler taşıyan, kapsayıcı bir uluslararası sistemdir (Friedman, 2000: 31). Küreselleşmenin etkili olduğu alanları incelerken, konunun daha da iyi anlaşılabilmesi için küreselleşmeyi ekonomik, siyasal ve kültürel alanda analiz etmek mümkündür.

4.1 Ekonomik Küreselleşme

Pek çok düşünürün göre küreselleşmenin ya da küresel bütünleşmenin en temel sütunu zaman geçtikçe artan ekonomik ilişkilerdir. Dünyanın herkes tarafından aynı anda tek bir mekân gibi algılanmasını sağlayan “iletişim ve ulaşım teknolojisindeki devrimin yarattığı” doğru olsa da bu olanaktan en iyi yararlanıp mevcut kültürel, sosyo-politik küreselleşmeyi tetikleyen ve süreci hızlandıranın ekonomik küreselleşme olduğunu söyleyebiliriz (Gündoğdu Karataş, 2007: 4). Ekonomik küreselleşme, ulusal

ekonomilerin dünya piyasaları ve pazarlarıyla bütünleşmesinin sonucunda, ekonomik karar alma mekanizmalarının giderek dünya kapitalizme hizmet edecek şekilde işlemesidir. Ekonomik boyutta 1980 sonrası, ABD’de Reagan, İngiltere’de Thatcher’in politikalarının omurgasını oluşturan deregülasyon süreciyle hız kazanan ekonomik sistemin sonucunda karşılıklı bağımlılık hızla artmıştır. Bu karşılıklı bağımlılık durumu şimdiye dek olduğundan çok daha açık ve amaçlı bir biçimde öylesine büyük ekonomik iktidar merkezleri tarafından yönetilmektedir ki, tek başına devletin, hatta devlet koalisyonlarının siyasal etkinliklerini bile aşar ve yok sayar, hatta kendisi belirler (Poggi 2008: 242). Bu sistemin ana unsuru olan uluslararası veya çokuluslu şirketler devletin her türlü müdahalesini en aza indirirler. Hatta devletin rant sağlayıcı mekanizmalarını da bizzat bu sistemin işleyişine uygun hale getirecek her türlü politika yapım süreçlerine dahil olurlar.

Sonuçta ekonomik küreselleşme çok uluslu sermayenin ihtiyaçlarına ve isteklerine uygun bir ekonomik düzen kurmayı hedefleyen neo-liberal siyasetin genişlemesine yardımcı olacak uygun ortamı sağlamayı amaçlamaktadır. Modern devletin ya da ulus-devletin bu süreçten etkilenmemesi mümkün değildir. Son yıllarda devletlerden, ulus-aşırı şirketlere ekonomik güçler yönünde ve bazı yaklaşımlarda küresel ekonomik zorunluluklar karşısında devletlerin “iktidarsız” oldukları noktasına varan bir iktidar kayması yaşandığı konusunda mutabakatın genişlediğini belirtmek gerekir (Pierson 2000: 199).

Son olarak eklenmesi gerekir ki ekonomik küreselleşme aynı zamanda eşitsizlikleri de arttırmaktadır. Serbest piyasa kapitalizminin şimdiki egemen fonuyla küreselleşme, gerek ülkeler içinde gerekse uluslararası düzlemdeki toplumsal ve ekonomik eşitsizlikte görmezden gelinemeyecek derecede büyük ve patlayıcı potansiyel taşıyan bir yükselişi de beraberinde getirir (Hobsbawm 2008: 45).

4.2 Siyasi Boyutta Küreselleşme

Siyasi küreselleşme ekonomik küreselleşme ile yakından ilintilidir. Küreselleşmenin etkisiyle uluslararası devlet ya da devlet dışı aktörlerin tek bir merkezden değil, çok merkezli yapılarla yönetim süreçlerinden geçmelerinin sonucu olarak egemenlik paylaşımından güç alan yeni aktörler doğmuştur. Küreselleşmenin getirdiği bu yeni düzende, devletler tek başlarına çözemeyecekleri sorunları bir araya gelerek çözmeyi amaçlamaktadırlar. Avrupa Birliği’ni bu açıdan iyi bir örnek olarak değerlendirmek mümkündür. 1950’lerden itibaren ekonomik

bütünleşmenin çeşitli aşamalarını başarıyla tamamlayan Avrupa Birliği'nin bugün konvansiyonel ve kurumsal federatif bir birleşik Avrupa yaratma çabası, siyasal küreselleşmenin ulus-devletlerin tek başına yaratamayacakları bir süreç olduğunu, içinde bir takım bölgeselleşme (bloklaşma) ve ulus-üstü entegrasyon çabalarının en güzel örneğidir (Yalçinkaya, Çılbant ve Yalçinkaya, 2012: 5). Siyasi küreselleşme ile birlikte uluslararası siyaset daha bütünleşmiş, aynı zamanda da çok merkezli hale gelerek küresel bir yönetim ortaya çıkmıştır. Siyasi küreselleşmenin sonucu olarak ulus-devletin üstünlüğü ve otoritesi sarsılmış bir başka deyişle uluslararası ya da ulus-üstü siyasal ve ekonomik aktörler, ulus-devletin merkezde olduğu sistemde değişimlere neden olarak, ulus-devletin otoritesine ortak olmuş ve hatta kimi durumlarda üst ve asli otorite olabilmektedir. Ulus devletler de ekonomik, siyasal, sosyal politikalarını uluslararası aktörleriyle uygun ve onların gündemine göre yapmak zorunda kalmışlardır. Coğrafi olarak tanımlanmış bir bölgede ulusal kimlik temelinde egemenlik yetkilerinin kullanımı ile gerçekleşen yönetim anlayışına dayalı ulus-devletler, değişen koşullara uygun olarak yeni yönetim stratejileri geliştirmek zorunda kalmaktadırlar (Keyman 2005: 234). Artık küreselleşen dünyada ulus-devlet uluslararası sistemin asli ve en önemli unsuru değildir. Ayrıca, ulus-devletin kendi sınırları içerisindeki topluluk üzerinde kurduğu hâkimiyet derinden sarsılmaktadır (Çetinkaya 2002). Yeni uluslararası ya da ulus-üstü aktörler, devletlerin kararlarını kontrol edebilecek, denetleyebilecek ve hatta hükümsüz kılacak güce sahiptirler. Fakat ulus-devletin artık tamamen önemi yitirdiğini dile getirmenin de çok fazla cesur bir yorum olacağı açıktır. Almanya, Fransa gibi ülkelerin en önemli ulus-üstü örgütlenme biçimi olan AB'de dahi kendi ulusal çıkarları korumak için Avrupa Komisyonu'na seçilecek kişileri belirleme noktasında yürüttükleri lobi faaliyetleri, ulus-devletin klasik etkinliğini sürdürdüğüne makalenin konusuyla ilgili en önemli örneklerinden biridir.

Ulus-devletin hala dünya siyasetinin vazgeçilmez bir aktörü olduğunu savunan sosyal bilimcilerin sayısı da çok fazladır. Uluslararası örgütlerin, ulus-devlet temelinde organize olduklarına dikkat çekerek, bu örgütlerde alınan kararların uygulanabilirliğin yine devletlerin onayına bağlı olduğunun altını çizmektedirler (Çetinkaya 2002). Bu noktada Marksist kuramı dikkate almakta yarar vardır ki sermaye, ulus-devlet içinde kalmamak, yeni pazarlara açılabilme için düzenlemeler yaratacak kuruluşları, ulus-devlet sayesinde oluşturup, kendine hareket serbestisi yaratmak amacındadır. Marksist kurama göre ekonomik imparatorlukların oluşabilmesi için devlet çok önemli bir figürdür demek mümkündür.

4. 3 Kültürel Küreselleşme

Küreselleşmenin lokomotifi olan teknolojik gelişmeyle doğru orantılık arz eden kitle iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşması ile farklı kültürler birbirleriyle daha fazla temas etmektedirler. Kültürler arasındaki farklar azalmakta, demokratikleşme, insan hakları, hukuk devleti, çevre sorunları, savaş ve doğal afetler gibi konularda ortak tepkiler oluşabilmektedir.

Fakat kültür hayatımızın deyim yerindeyse batı bombardımanı altında olduğu hakkında fikir ayrılığı fazla yoktur. Kültürel küreselleşmenin olumsuz etkisi ise, ekonomik rekabet açısından önde gelen gelişmiş ülkelerdeki değerlerin, gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerdeki yerel kültürel mozaik ve gelenekleri aşındırarak taklitçi bir kültür yozlaşması yaratması, bu toplumları daha fazla tüketime yönlendirerek bir “tüketim toplumu” oluşturması tehlikesidir (Yalçınkaya, Çılban ve Yalçınkaya, 2012: 5). Bu bakış da, küreselleşmeyi Batılılaşma ve hatta Amerikanlaşma olarak gören sosyal bilimcilerin tezlerine katkı sunmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerikanlaşma ilerlemeyle, en azından modernleşmeyle eş tutulmaya başlanmıştır. Özellikle Sovyetler Birliği’nin çöküşü ve iki kutuplu dünyanın sona ermesi ile birlikte ortaya çıkan neo-liberal ekonomik düzende, ABD’nin uluslararası ticaret üzerindeki etkisi çok daha fazla hissedilmektedir (Aktaş 2012: 228). Amerikan tarzı yaşam seçimlerinin Hollywood, Coca-Cola, McDonalds, MTV, CNN vb. araçlarla tüm dünya vatandaşlarına ulaşmasıyla Amerikan tarzı tüketim kültürü dünya üzerindeki etkisini ve yeteneğini her geçen gün artırarak devam ettirmektedir. Amerikan malları ve tüketim kültürünün dünyanın her tarafına yayılması, İngilizcenin dünyayı etkisi altına alması ve Amerikan sinemasının kendi kültürünü dünyanın en ücra köşelerine kadar taşıması aynı zamanda savunmasız kalan dillerin ve kültürlerin yok olmasına da sebebiyet verebilmektedir (Aktaş 2012: 231). Bu durumun, küreselleşmenin getirdiği iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle, bilginin mekân ile zamandan bağımsız dolaşımıyla daha fark edilebilir olması küreselleşmenin ayrıştırıcı yönünün ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Daha fazla küresel olabilenlerin, yerelliği ezdiği bir sistem içinde yerel kalanlar yeni bir arayış içinde bulunarak, ırk, dil, din, tarih, kültür ve gelenek gibi özelliklerini koruma çabasına tutunmaktadırlar. Adına küyerelleşme (glocalisation) de denilen bu süreçte, yerel kültürel değerlerin kutsanması ve bunlara yönelik bir korumacılığın olduğunu görmekteyiz (Çetinkaya 2002).

Kültürel değişimdeki en büyük faktör kuşkusuz internettir. İnternet günümüzün “kahve evleri” olarak düşünebilir. İnternet herkes için

değildir, herkesin internete ve TV'ye ulaşması mümkün değildir, fakat gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. Ayrıca internet hepimizi hareket halinde bırakmaktadır, fiziksel ve bedensel olarak yerimizde dursak bile gündelik hayat içerisinde bir çeşit hareket halindeyiz. Uydu antenleri ile dünyanın herhangi bir yerinden, herhangi bir ülkeden yayın yapan televizyon kanallarını izleyebilir, internet ile herhangi bir bilgiye rahatlıkla ulaşabilir, 'Google Earth' gibi programlar sayesinde oturduğumuz yerden Dünya turu dahi yapabiliriz. Mekân ve zaman kavramı Bill Gates'in tabiriyle hepimizin eşit yaratıldığı sanal dünyada anlamını yitirmiştir. Bu sanal hareket halinde olma durumu da bizi kültürel açıdan derinden etkilemektedir.

5. Küreselleşme, Ulus-Devlet ve Avrupa Birliği

Devlet ve ulus gibi iki kavramın oluşmasında Avrupa Tarihi'nin merkezde olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Kurumsallaşmış siyasal iktidarın en ağır ve modern açılımı olan modern devlet Avrupalıdır; daha açık söylemek gerekirse, Batı Avrupa'nın bir icadıdır (Saygılı 2010: 92). Feodal sistemin çöküşü, burjuvazinin yükselişi ve siyasal iktidara yürüdüğü uzun yolu, sanayi devrimi vb. gelişmeler Avrupa'nın kendi dinamiklerinin bir uzantısı olarak devlet biçiminin de dönüşmesi ile sonuçlanmıştır (Durdu 2009: 39). Modern devletin Westphalia Antlaşması'nın, Fransız Devrimi'nin etkisiyle bizlere bıraktığı miras olan ulus-devletin dönüşümü de öncelikli olarak yine Avrupa kıtasında yaşanmaktadır. Bu dönüşüm de günümüz sosyal ve siyasal bilimlerinin önemli inceleme alanlarından biri olmuştur.

Robert Cooper'ın "Post-Modern Avrupa" olarak atlandığı bu dönemin başlangıç tarihi de yine Cooper'a göre 1957 Roma Antlaşmasıdır. Roma Antlaşması, ulus-devletin ötesine geçmek için bilinçli ve başarılı bir girişimdir (Cooper 2005: 38). Yani Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile başlayan süreçte ulus-devletler bir araya gelmişler ve ahdi olarak Westphalian anlamdaki egemenliklerinden vazgeçtiklerini ortaya koymuşlardır (Özlük, Doğan 2010: 138). İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında yaşananların ardından, kıtanın ekonomik, askeri ve siyasal bütünleşmesi isteniyorsa bağımsız ulusal politikalarından vazgeçilmesi gerektiği gittikçe belirginleşmişti (Schulze 2005: 303). Bu doğrultuda Schulze ulus-devletin Avrupa için eski bir fikir olduğunu savunur:

Batı Avrupa'daki duruma bir göz atmak, ulus-devletin artık çeşitli düzeylerde eski bir figür olduğunu açığa çıkartır. Daha

geniş pazarlar, savunma meseleleri, suça karşı savaş, taşımacılığın ve iletişimin örgütlenmesi ve çevre problemleri gibi geniş bir alana yayılan sorunlar, sınırlı kaynaklara ve yeteneklere sahip devlet kurumlarının tek başlarına mücadele edebileceği türden değildir. Ulus-Devlet, doğmakta olan endüstriyel toplum ve bu toplumun sorun ve çatışmalarını çözmek için gerekli ortamı sağlamak açısından geçen yüzyıl zorunlu olmuş, demokratik anayasalar ve kurumlar için gerekli koşulları sağlamıştır. Fakat artık insanların gereksinimlerini tek başına karşılaması mümkün değildir: Daha iyi düzenlemelere ihtiyaç vardır (Schulze 2005: 312).

Bütün ulus-devletlerin farklı oranlarda değiştiği küreselleşme çağında, bu değişim Avrupa devletleri için çok daha hızlı olmaktadır. Avrupa bütünleşmesi, devletleri daha iyi koşullarda, karşılıklı bağımlılıklarını yönetme, yönlendirme olanağını sunmakta ve dünyanın diğer farklı örneklerine göre daha iyi sonuçlar çıkaran müzakere yöntemleri geliştirmektedir. Anlaşmazlıkların çözümü olarak güç kullanmak reddedilmiş, yerine açıklık, karşılıklı güven ve hassasiyet gibi unsurlarla barış projesinin yürütülmesi amaçlanmıştır. Avrupa Birliği'nin gelişmesi 21. Yüzyıl içerisinde on yıldan fazla zaman geçirmemize rağmen “nevi şahsına münhasır” olarak kalmıştır. Dünyanın başka coğrafyalarında da bölgesel “tek pazar” kuran hareketler bulunmasına rağmen, bunlar Avrupa örneğinde olduğu gibi siyasi ve anayasal değişim süreciyle iç içe değillerdir (Pierson 2000: 305). Avrupa'daki bütünleşme, hem küresel eğilimlerin bir uzantısı hem de bu eğilimlere şekil vermek üzere kullanılan bir süreç ve aynı zamanda ne tamamen küreselleşmenin bir uzantısı ne de tam olarak ona karşı bir tepkidir (Özdemir 2006: 184). Fakat Avrupa Birliği'nin bütünleşme ve genişleme evrelerinin en hız kazandığı zamanların da Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından gelen yıllar olduğu gözlemlenmektedir. Bu da küreselleşmenin her nasıl olursa olsun Avrupa Birliği bütünleşmesini birçok açıdan etkileyen ve hızlandıran bir olgu olduğu gerçeğini gösterir.

Küresel entegrasyonun genişlemesi, dünya ekonomisinin yapısının farklılaşması, siyasi ve ekonomik aktörlerin değişmesi gibi gelişmelerle birlikte artık günümüzde ulus-devletin bağımsız politikalar inşa etme olanağı neredeyse yok denecek ölçüde azalmıştır (Das 2002: 13). Günümüz uluslararası ilişkilerinde artık devletlerin, uluslararası aktörlerden bağımsız karar alabilme durumları yoktur. Özellikle uluslararası etkilere önemli oranda açık hale gelen ulus devletin

egemenlik biçimi ve egemenliğinin etkisinde de önemli değişim ve aşınmalar meydana gelmiştir (Aktaş 2012: 230). Bunun sonucu olarak egemenlik kavramının yeniden tartışmaya açmak, ulus-devletin günümüz uluslararası sistemindeki yerini anlamayı kolaylaştırır.

6. Avrupa Birliği'nde Egemenlik Paylaşımı ve Ulus-Üstülük

Önceki başlıklarda değindiğimiz devletin varlığına dair en önemli şartların başında gelen egemenliğin şekli post-modern dünyada artık erozyona uğramıştır. Artık egemenliğin mutlak, sınırsız ve bölünmez ya da devredilemez olduğu dönem sona ermiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından olan ulus-devletlerin veya modern devletlerin egemenlik ilkesiyle ilgili yetkilerinin bir kısmı törpülendiğidir (Sancar 2010: 14). Sınırların daha geçirgen bir hale gelmesi ve hem ulus-ötesi hem de alt kimliklerin devletin münhasır kontrolünden çıkmasıyla egemenlik kavramı da değişim geçirmekte, devletler hem toplumsal hem de ekonomik süreçler üzerindeki kontrollerini göreceli olarak kaybetmektedir (Özdemir 2006: 177). Devletlerin toplum üzerindeki otoritelerinin zayıflamış olması, Weber'in tasvir ettiği "meşhur şiddet kullanma tekeline sahip" olma durumunun değişmesini tartışma konusu yapmaktadır. Küreselleşme ve egemenlik bağlamında meşru şiddet tekeline dayalı modern devletin egemenliği fikrinin hala geçerliliğini sürdürüp sürdürmediği ve bu anlamda egemenlik anlayışının ne şekilde dönüşmekte olduğu, Weber'in tasvir ettiği devlet kurumu anlayışının geleceğini çizecektir. Günümüz dünyasının yaşamış olduğu küreselleşme ile Avrupa Birliği örneğinde olduğu gibi daha önce örneği olmayan bir oluşumun yaşandığı çağda, sosyal bilimlerin temel konularından biri olan egemenlik artık sadece Bodin ya da Weber'in tanımlamaları ile açıklanamaz.

Ayrıca Stephan D. Krasner'in sınıflandırmasına göre bir ülkenin kendi içinde iç egemenliği, sınırlarındaki geçişleri kontrol edebilmeye dayalı sınır egemenliği; uluslararası egemenlik bakımından karşılıklı olarak tanınmışlığa dayalı uluslararası egemenliği; bu ulus-devletin ulusal egemenlik alanına başka bir egemenin müdahale edememesine dayalı egemenliği gibi farklı boyutlar söz konusudur (Cebeci 2008: 26). Günümüzde de bu farklı egemenlik sınıflandırmalarının tümünü karşılayamayan devlet yapıları mevcuttur. Bu doğrultuda Tayvan'da Westphalian egemenlik olduğundan kimse iç işlerine karışamazken, Tayvan'ın uluslararası hukuk egemenliği yoktur (Davutoğlu 2008: 5).

Buna ters örnek ise Avrupa Birliği üyeliğidir. Üyelik, üye devletlerin uluslararası hukuk bakımından tanınırlığını ortadan kaldırmamaktayken

aynı zamanda Westphalian egemenliğini yani dış aktörlerin bir ulusun iç işlerine karışmama düşüncesini büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadır.

Avrupa Birliği bağlamında artık klasik egemenlik anlayışının sonuna geldiğini iddia etmek mümkündür. Topluluk hukukunun iç hukuka göre öncelikle uygulanması ilkesinin benimsenmesiyle klasik egemenlik entegrasyon içinde anlamını yitirmiştir (Özlük, Doğan 2010: 136). Bu durumun da üye devletler üzerindeki en önemli etkisi de egemenliğin Avrupa Birliği ile paylaşılmasıdır. Birliğe genişleme süreçleriyle sonradan katılan üyelerin ulusal mevzuatlarını Avrupa Birliği müktesebatına uydurmaları da bu yeni tip egemenliğin Avrupa kıtasındaki seyrini hızlandırmış ve aynı zamanda yayılmasını sağlamıştır. Bütünleşme tartışmalarının ışığında egemenliğe karşı genel anlamda iki farklı bakış açısı bulunmaktadır. Bunlardan ilki egemenliğin bölünebilir, paylaşılabilir ya da devredilebilir bir olgu olduğu savunulmaktadır. Ayrıca devredilmiş egemenlik ile sağlanacak ulus-üstü yapılaşmanın daha sağlıklı, bu yüzyılın sorunlarının çözüm aracı olacağı düşünülenlerdir. Diğer taraftan egemenliği kutsal ve Westphalian anlamda bir bütün olarak gören ikinci kesime göre ise (sınırlı alanlarda olsa bile) Avrupa Birliği etkisi ile bir değişiklik yapmak bile egemensizleşme anlamına gelmektedir (Bacık 2007: 131-132).

7. Avrupa Hukuk Sistemi ve Egemenlik Paylaşımı

Günümüzde, neredeyse bütün devletler kurallarını kendilerinin koymadıkları uluslararası ya da örneğini Avrupa Birliği'nde gördüğümüz şekliyle ulus-üstü hukuka göre, taahhütler üstlenmek durumunda kalmaktadır (Akdoğan 2010: 65). Ulus-üstü yapıya sahip, kimi özellikleriyle geleneksel uluslararası hukuk yöntemlerinden ayrılan ve iç hukuk yöntemleriyle çalışan organizasyonların kararlarının büyük çoğunluğu bağlayıcı etkiye sahiptir. Ulus-üstü organizasyonların üyesi olan devletler üzerinde hukuksal sonuç doğurmaları ve üye devletlerin yasaları ile çatışmalı durumlarda üstte olmaları en önemli özellikleridir. Avrupa Birliği için bu iki özellik Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nın aldığı Van Gend en Loos (Birlik Hukuku'nun doğrudan etkililiğini) ve Costa v. Enel Kararları (Birlik Hukuku'nun üstünlüğünü) ile belirginleşmiştir.

Yetki paylaşımı ulus-üstü kurumsal yapının işlevselliğinin ve bütünselliğinin tesis edilebilmesi için yasama, yürütme ve yargıya ilişkin belirli konularda, egemenlikten doğan ulusal yetkilerin ulus-üstü organlara devrini zorunlu kılar (Hekimoğlu 2003: 31.) Ulus-üstü hukukun coğrafi

anlamda ve bölgesel ölçekte ortaya çıkışının tipik ve en gelişmiş örneği olan Avrupa Birliği hukuk düzeni, esasında belirli bir sistem dâhilinde gerçekleşen egemenliğe ilişkin yetkileri devredilerek bir havuzda toplanması ve kullanılması ile ilgili kuralları içermektedir (Akdoğan 2010: 76). Avrupa Birliği'nin oluşturduğu sistematik devlet klasik anlamdaki egemenliği son bulmuş, egemenliğin bir üst otorite ile paylaşımı ve hatta kimi durumlarda devri söz konusudur. Avrupa Birliği'nin kurumsallaşmasını incelediğimizde, Avrupa Konseyi, Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, Bakanlar Konseyi, Avrupa Adalet Divanı gibi organların yasama, yürütme ve yargı alanlarında görevleri vardır. Bu ulus-üstü kurumların yürüttükleri yasama, yürütme ve yargı faaliyetleri üye devletleri bağlayıcı olmakla beraber, önceliğe de sahiptir. Bu ortak kurumlarla temelde ulus-devlette olması gereken organlar ve bunlara ait yasama, yürütme ve yargı faaliyetleri ulus-üstü bir aktörün parçaları olmakla beraber, bu yapının içerisinde ulus-devletin yeri de bir çeşit alt birim olmaktadır. Fakat Avrupa Birliği kurumsallaşması, her ne kadar uluslararası ve ulusal hukuk düzenlerine ait kurallardan neşet etse de, bütünüyle onlardan farklı ve kendine özgü (*sui generis*) kurumlara sahip, bağımsız bir hukuk sistemidir (Akdoğan 2010: 69).

Devletin egemenliğini sürdürdüğü durum ise bu üst otorite olan Avrupa Birliği kurumlarında ki temsil yeteneğiyle devam etmektedir. Bu da Avrupa Birliği'nin ulus-üstü bir yapı olmadığını dile getiren tartışmalarda, bunu savunan düşünürlerin en önemli destek aldıkları durumdur. Örneğin Robert Cooper (2005: 47), “Avrupa Birliği'nin ulusların üstünde değil (supranasyonel), ulusların arasında geçiş sağlayan (transnasyonel) sistematige sahip bir aktör olduğunu” dile getirir. Pierson'a göre de ulus-üstülüğe muhalif akademik görüş ise şudur:

Avrupa Birliği çok büyük ölçüde, tek tek Avrupa ulus devletlerinin değişen bir dünyada sadece kendi ulusal egemenliklerini ve ulusal öz çıkarlarını savunma amacıyla kullandıkları bir araçtır. Bu yaklaşımın savunucuları, Avrupa Topluluğu'nun kurumlarının “hükümetler-arası” olma, yani özgün biçimde komüniter olmayıp ulusal hükümetlerin bakanları arasındaki çok taraflı anlaşmaya dayanma derecesini vurgularlar.....Avrupa Birliği kurumları, üye devletlerin kendi ulusal gündemini gerçekleştirmeye çalıştıkları bir forum olmaya devam etmektedir. Ulusal hükümetler bütünleşmeyi ülke içi sorunları çözmek ya da ülke içinde tanımlanmış hedeflere ulaşmak istedikleri ölçüde teşvik etmişlerdir (Pierson 2000: 303).

Ahmet Davutoğlu (2008: 8)'na göre "ulus devletler gç dağılım sürecini belirlemeye devam etmekle birlikte ulus-üstü ya da ulus-altı yapılara meşruiyet kazandırmaya devam etmektedirler." AB tartışmaları içerisinde ulus-devletli sistemin sonuna geldiğini söylemek halen çok güçtür. Yukarıda verilen örneklerde olduğu gibi ulus-devletin hala uluslararası sistemin önemli unsuru olduğu görülmektedir. Özellikle 2008 Ekonomik krizinin ardından AB içersinde yaşanan tartışmalar bu unsura örnek teşkil etmektedir. Bunlara ek olarak Avrupa özelinde devletlerin karşılaştığı ekonomik, güvenlik, evre gibi sadece ulus-devlet anlayışıyla çözülemeyecek sorunları, geleneksel ulus-devletin mutlak hkimiyetini destekleyen anlayışın düşüşüne neden olduğunu belirtmekle birlikte ulus-devletin bir dönüşüm içinde olduğunu fakat bu dönüşümünün sonuna gelinmediğini ve hala içinde belirsizlikleri de barındırdığını belirtmek gerekir.

Sonuç

Modern devletin merkezi yapısı sorgulanmakla beraber, devletler bilindik anlamıyla egemenliklerini de ulus-üstü kurumlarla paylaşabilmektedir. Modern devletin günümüzdeki yüzü olan ulus devlet içinde bulunduğumuz zamanda değişim ve dönüşüm içindedir. Ulus-devlet günümüz uluslararası ilişkilerinin ana aktörü olmasına rağmen, küreselleşmenin dayattığı değişimler doğrultusunda uluslararası ya da ulus-üstü yeni aktörlerle bir güç paylaşımı imtihanındadır. Bu imtihanın tek bir kazananının olmadığı makalenin önceki bölümlerinden açıkça anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, ulusal ve uluslararası hukuk açısından devletlerin giderek daha da artan bir oranda egemenlik yetkilerini paylaşma yoluna gittiği ve klasik egemenlik anlayışından kalma rijit yapıdan uzaklaşıldığı, fakat tamamıyla terk edilmediği bir dönem yaşanmaktadır (Akdoğan 2010: 72). Bu nedenlerle devlet algısı ve tanımı değişmektedir. Devletin egemenlik paylaşımı ve merkezileşmenin tersi yönde içinde bulunduğu süreç ekonomik, siyasi ve kültürel boyutta küreselleşmenin neticesinde oluşmaktadır. Küreselleşmenin geldiği evrede, ulus-devlet kavramı artık neo-liberal siyaset alanının açılması doğrultusunda ve bu sürece yardımcı olacak şekilde bir dönüşüm yaşamaktadır.

Ulus-devlet Avrupa kıtasında ortaya çıkmış bir kavram olmak birlikte, 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması'yla birlikte yine Avrupa'da değişmeye ve dönüşmeye başlamıştır. Roma Antlaşması'yla birlikte ulus-devletler kendi rızalarıyla ulus-üstü bir yapılanma oluşturmanın ilk

adımları için bir araya gelmişler, bugünkü Avrupa Birliği'nin temellerini atmışlardır. İşte o Avrupa Birliği'nin ulaştığı bütünleşme seviyesinin daha önce ya da şu anda hiçbir benzeri yoktur. Bu seviyede de ulus-devletin Avrupa'da ki en önemli imtihanı ulus-üstülük ile olmaktadır. Egemenlik paylaşımı ya da devri ile çıkan bu durum Avrupa Birliği'nin geleceği ile ilgili en önemli tartışmaların kaynağı olmaktadır. Son popüler örnek ise İngiltere özelinde olası Avrupa Birliği'nden ayrılma referandumu üzerinden yaşanmaktadır. Avrupa Birliği gibi bir yapının iyi zamanlardan çok kriz anlarına nasıl tepki göstereceği önemlidir. Bu bağlamda 2008 krizinin ardından Avrupa'da artan Avrupa kuşkuculuğu da bir gerçek olarak gelecekte önemli bir tehlike ve sınav olacaktır. Ayrıca Tsipras ve Yunanistan krizi de Avrupa'nın geleceğini şekillendirecek diğer önemli gelişme olarak değerlendirilebilir.

Fakat Avrupa devlet sisteminin büyük felaketlere yol açan ihtilaflar ürettiği bir yüzyılın ardından, Avrupa ülkelerinin, devletlerinin, yasalar çerçevesinde işlediği ve ihtilaflarının barışçıl bir biçimde anlaşmaya bağlandığı (Cooper 2005: 155) durumdan Avrupa Birliği'nin gelecekteki yörüngesi ne olursa olsun geri dönüşü tasavvur etmek imkânsızdır (Pierson 2000: 305). Nasıl ki modern devletin oluşumundan sonra önceki feodal düzene geçiş söz konusu değilse, Avrupa içinde bütünleşmenin bu düzeydeki seviyesinden, 1648-1945 arası ulus-devletlerin oluşturduğu güçler dengesi düzenine dönmesi söz konusu değildir. Ulus-devletlerin özellikle barış yapma ve farklı kültürel grupların uzlaşması gibi alanlarda başarısız olduğu bir gerçektir. Gelecekte, ulusları bir araya getiren bir dayanışma ruhu modası geçmiş ulusçuluktan önce gelmelidir (Schulze 2005: 313). Bugüne gelene kadar farklı formlar almış Avrupa devlet sisteminin Avrupa Birliği bütünleşmesi içinde geriye doğru bir dönüş içerisinde olması artık mümkün değildir. Fakat aynı zamanda da Avrupa'nın yaşamış olduğu ekonomik krizin neden olduğu sosyal, siyasi ve hukuki krizlerin yol açtığı sorunlar nedeniyle Avrupa Birliği'nin geleceği hakkındaki tartışmalarda ulus-üstülüğü pek çok kez sorgulanırken bulacağımız da bir gerçektir.

Kaynakça

- Akbaş, Kasım (2012). Modern Devlet ve Cezalandırma. *Günışığı Hukuk Dergisi* 5-6: 13-15.
- Akdoğan, Muzaffer (2010). "Avrupa Birliği ve Birlik Üyesi Devletler Arasında Egemenlik İlişkisi". *Uluslararası Hukuk ve Politika* 6 (24): 55-76.

- Aktan, Çoşkun Can (2003). *Değişim Çağında Devlet*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aktaş, Murat (2012). “Küreselleşme Sürecinde Ulus Devlet ve Demokrasi”. *Ekev Akademi Dergisi* 12 (53): 223-234.
- Bacık, Gökhan (2007). *Modern Uluslararası Sistem: Köken, Genişleme, Nedensellik*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Baumann, Zygmunt (1997). *Modernlik ve Müphemlik*. Çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Cameron, Fraser (2005). “Widening and Deepening”. *The Future of Europe: Integration and Enlargement*. Ed. Fraser Cameron. New York: Routledge. 1-17.
- Cebeci, Kemal (2008). “Küreselleşme Bağlamında Ulus-Devletin Egemenlik Gücünün Dönüşümü”. *Sayıştay Dergisi* 71: 23-39.
- Conversi, Daniele (2004). “Americanization and Planetary Spread of Ethnic Conflict: The Globalization Trap”, (http://www.planetagona.org/english/theme4_suj2_note.html 15.04.2013’te erişildi.)
- Cooper, Robert (2005). *Ulus Devletin Çöküşü: 21. Yüzyılda Kaos ve Düzen*. Çev. Berrin Karahan. İstanbul: Güncel Yayıncılık.
- Çetinkaya, Murat, (2002). “ Küreselleşme: Hayaller, Mitler, Kavgalar”. *Köprü Dergisi* 77. (<http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=ya zi&yaziNo:43> 23.04.2013’te erişildi).
- Das, Dilip (2002). “Globalization: A Guide for Concerned Policy Maker”, *CSGR Working Paper No. 91/02*. (wrap.warwick.ac.uk/2028/1/WRAP_Das_wp9102.pdf 01.05. 2013’te erişildi).
- Davutoğlu, Ahmet (2008). “Küreselleşme ve AB-Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Ulusal Egemenliğin Geleceği”, (<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anyarg20/davutoglu.pdf>, 8. 5. 2013’te erişildi.)
- Durdu, Zafer (2009). “Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22: 37-50.
- Friedman, Thomas (2000). *Lexus ve Zeytin Agacı: Küreselleşmenin Geleceği*. Çev. Elif Özsayar. İstanbul: Boyner Holding Yayınları.
- Göze, Ayferi (1986). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimleri*. İstanbul: Beta Dağıtım.

- Gündoğdu, Hakan, Muhammed Karataş (2007). “Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Muhtemel Etkileri”. *Akademik Araştırmalar Dergisi* 9 (33): 1-25.
- Harris, Erika (2011). “Nation-State and the European Union: Lost in a Battle for Identity”. *Croatian Political Science Review* 48 (2): 91-109.
- Hekimoğlu, Mehmet Merdan (2004). “Avrupa Topluluğu Hukuku ve 1982 Anayasası’na Göre Egemenlik”. *TBB Dergisi* 51: 27-46.
- Hobsbawn, Eric (2008). *Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm*. Çev: Osman Akınhay. İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.
- Keyman, Fuat E.(2005). “Kimlik ve Demokrasi”. *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*. Ed. Atilla Eralp. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Köker, Levent, Mehmet Ağaoğulları (1994). *Kral ya da Ölümlü Tanrı*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Liotard, Jean-François (2000). “Postmoderne Dönüş”. *Modernizmin Serüveni*. Ed. Enis Batur. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- O’byrne, Darren J. (2003). *Human Rights: An Introduction*. Malezya: Pearson Education.
- Özdemir, Haluk (2006). “Küreselleşme Avrupa Birliği ve Türkiye Üçgeninde Kimlik Parçalanması ve Kimlik Yönetişimi”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 3(9): 173-203.
- Özlük, Erdem, Fazlı Doğan (2010). “Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerini Egemenlik Devri Üzerinden Okumak”. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 9 (1): 125-146.
- Pierson, Christopher (2000). *Modern Devlet*. Çev. Dilek Hattaoğlu. İstanbul: Çiviyazıları.
- Poggi, Gianfranco (2008). *Devlet: Doğası, Gelişimi ve Geleceği*. Çev. Aysun Babacan. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sancar, Mithat (2006) “*Modernlikteki Barbarlık – Uygarlıktaki Şiddet*”, (<http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=151>, 02.04.2013’te erişildi)
- Sancar, Mithat (2010). “*Hukukun Devleti mi? Devletin Hukuku mu?*”, Ezber Dışı Söyleşiler-3, TMMOB, İzmir.
- Saygılı, Abdurrahman (2010). “Modern Devletin Çıplak Sureti”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 59 (1): 61-97.
- Schulze, Hagen (2005). *Avrupa’da Ulus ve Devlet*. Çev. Timuçin Binder. İstanbul: Litarütür Yayınları.

- Yalçinkaya, M. Hakan, Çoşkun Çılbant, Neslihan Yalçinkaya (2012).
“Küreselleşme ile Yeniden Şekillenen Ulus-Devlet Anlayışı”.
Akademik Araştırmalar Dergisi 4 (44): 1-26.
- Yüksel, Mehmet (2004). *Modernite, Postmodernite ve Hukuk*. Ankara:
Siyasal Kitabevi.